

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Косенко Андрій Васильович

УДК 657.92 : 339.166.5(075.8)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі організації виробництва та управління персоналом Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Бубенко Павло Трохимович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
професор кафедри організації виробництва та
управління персоналом

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Орлов Петро Аркадійович,
Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри економіки і маркетингу

кандидат економічних наук, професор
Смоляр Любов Гаврилівна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
професор кафедри менеджменту

Захист дисертації відбудеться « 23 » вересня 2009 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.050.02 в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» за адресою: 61002, м. Харків, вул. Фрунзе, 21, корпус У1, ауд.1001.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за адресою: 61002, м. Харків, вул. Фрунзе, 21.

Автореферат розісланий « 20 » серпня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Максименко Я.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Підходи до інтелектуалізації виробничих процесів, ускладнення систем управління підприємствами та організаціями нагально потребують адекватного аналізу інтелектуальних ресурсів та інтелектуального капіталу, які в цей час набувають статусу основних ресурсів виробництва. Специфіка економічного змісту цих процесів надає підвищену актуальність та значущість проблемам комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) як особливим виробничим активам сучасних підприємств машинобудівної галузі.

Методологічні, теоретичні і практичні основи інтелектуальної власності (ІВ), зокрема процеси її комерціалізації, певним чином розроблені в дослідженнях науковців Бромберга Г.В., Бубенка П.Т., Бутнік-Сіверського О., Власенко О.С., Волинець-Руссета Е.Я., Волинкіної М.В., Журіна К.В., Зінова В.Г., Іжевського П.Г., Ілляшенка С.М., Козирева А.М., Крайнева П.П., Кулаченка Е.В., Лінніка М.В., Макарова В.Л., Малицького Б.А., Марусининою О.Ю., Мухамедшина І.С., Мухопода В.І., Новосельцева О.В., Олехновича Г.І., Орлова П.А., Патракової Л.П., Перерви П.Г., Пузині Н.Ю., Скорнякова Е.П., Смоляр Л.Г., Соловійова В.П., Топоркової Е.В., Устінової Л.М., Цибульова П.М., Черваньова Д.М., Шульгіна Д.Б., Шумпетера Й., Шапошникова А.А., Шаранової Н.А., Шелехової Н.В., Шингура М.В., Щедріної Т.І. та ін.

Аналіз напрацювань науковців дозволяє зробити висновок про існування проблеми, пов'язаної з уточненням теоретичних і доробкою методичних підходів до формування і реалізації організаційно-економічного механізму комерціалізації ОІВ підприємств. Потребують свого подальшого вдосконалення питання вартісної оцінки інтелектуальних продуктів, удосконалення організаційного механізму створення, правового визнання та комерційного використання інтелектуальних інновацій, вдосконалення методичної бази визначення соціально-економічної ефективності ОІВ. Недостатньо приділена увага процесам і механізму комерціалізації інтелектуальних здобутків вітчизняних новаторів, в зв'язку з чим виникає нагальна необхідність вдосконалення цього механізму, що і визначило напрям дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри організації виробництва та управління персоналом НТУ «ХП» за планом фундаментальних досліджень МОН України: «Дослідження процесів реструктуризації економіки України та їх впливу на зміцнення інноваційного потенціалу» (2002-2004рр., ДР № 0102U000971), де здобувачем проведено дослідження інтелектуальної складової інноваційного потенціалу і розроблено методи її оцінки; «Розробка організаційно-економічного механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності» (2005-2007 рр., ДР № 0105U000584), де здобувач був відповідальним виконавцем НДР; «Розробка організаційно-економічного механізму трансферу технологій» (2008-2010 рр., ДР № 0108 U001455), де здобувачем розроблено організаційний механізм міжнародного трансферу технологій на основі функціонального і процесового підходів.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретичних

основ, методичних рекомендацій і науково-практичних пропозицій з формування і реалізації механізму комерціалізації ОІВ на прикладі машинобудівних підприємств Харківського регіону. Поставлена мета зумовила вирішення наступних завдань:

- виявлення проблем теорії та практики комерціалізації ОІВ;
- розвинення та удосконалення понятійного апарату ІВ;
- обґрунтування і класифікація найважливіших ознак ОІВ як товару;
- формування складових організаційно-економічного механізму комерціалізації ОІВ на машинобудівних підприємствах;
- обґрунтування ринкового механізму формування ціни на ОІВ;
- удосконалення підходів до вартісної оцінки ОІВ на машинобудівних підприємствах;
- розроблення організаційної моделі комерціалізації ОІВ на основі процесового та функціонального підходів до діяльності машинобудівних підприємств.

Об'єкт дослідження - процеси комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на машинобудівних підприємствах.

Предмет дослідження – теоретичні основи, методичні положення з удосконалення організаційно-економічних засад комерціалізації ОІВ на машинобудівних підприємствах.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження складають фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці і методичні розробки провідних вчених в сфері інноваційної діяльності та ІВ. В процесі дослідження були використані загальнонаукові методи: системного підходу – при аналізі категоріального апарату та сучасних систем вартісної оцінки ОІВ; експертних оцінок – для визначення питомої ваги показників оцінки чинників впливу на рівень доходності ОІВ; аналізу і синтезу, міжсистемного підходу, спостереження, порівняння, узагальнення, абстрагування і формалізації – для обґрунтування положень вартісної оцінки ОІВ, при розробці організаційних механізмів комерціалізації ОІВ. Інформаційною базою роботи стали зібрані та опрацьовані первинні матеріали, що характеризують технологічні зрушення на машинобудівних підприємствах Харківського регіону та України, офіційні дані Харківського обласного управління статистики, законодавчі й нормативні документи, наукова література, матеріали наукових конференцій, а також власні дослідження дисертанта і результати їх обробки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

обґрунтовано і класифіковано особливості ОІВ як товару, які були розділені на ті, що розширюють і ті, що обмежують ринкові можливості ОІВ. Така систематизація надає можливість з'ясувати статус ОІВ на ринку як специфічного товару, який потребує спеціального економіко-правового механізму комерціалізації;

удосконалено:

організаційне забезпечення комерціалізації ОІВ на основі процесового підходу, яке, з метою узгодженості дій всіх підрозділів підприємства, на

відміну від діючого в цей час механізму, розподілене на дві складові: основна частина, яка включає в себе власне процеси трансферу або комерціалізації ОІВ; допоміжна частина, яка включає в себе організаційні, техніко-економічні та правові процеси, що забезпечують підвищені можливості комерціалізації ОІВ і знаходяться з нею в тісному взаємозв'язку;

ринкові засади формування ціни на ОІВ з використанням механізму раціонального поєднання мінімальних запитів власника та максимальних можливостей потенційного споживача результатів інтелектуальної праці, який дозволяє за допомогою маркетингового поля договірних відносин знайти оптимальне значення вартості ОІВ, що, в порівнянні з наявною методичною базою, дозволяє збалансувати ринок інтелектуального продукту та оптимізувати процеси його комерціалізації;

дістало подальший розвиток:

сутність понять «інтелектуальна власність», «об'єкт інтелектуальної власності» та «ринкова вартість об'єктів інтелектуальної власності», які, на відміну від існуючих тлумачень, розглянуто з інноваційних та економіко-правових позицій, що припускає врахування і узгодження взаємовідносин усіх зацікавлених сторін при створенні, легалізації, дистрибуції та використанні ОІВ;

методичне забезпечення вартісної оцінки ОІВ з використанням модифікованого середньовагового методу, який, на відміну від існуючих підходів, дозволяє суттєво підвищити точність та достовірність результату за рахунок використання загальних та специфічних факторів впливу на вартість ОІВ;

організаційна модель комерціалізації ОІВ з використанням функціонального підходу, яка передбачає створення на підприємстві або за його межами спеціального підрозділу комерціалізації ОІВ, що, на відміну від існуючого положення, дозволяє цілеспрямовано вирішувати питання комерціалізації і трансферу ОІВ та підвищенням ефективності цього процесу.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у використанні отриманих результатів для створення нових і реорганізації неефективних механізмів комерціалізації ОІВ на підприємствах машинобудівної промисловості. Самостійне практичне значення мають: методичні підходи до вартісної оцінки ОІВ, методичні рекомендації з удосконалення організаційного механізму комерціалізації ОІВ. Розроблені положення дисертації рекомендовані Головним управлінням промисловості, транспорту та зв'язку Харківської обласної державної адміністрації до впровадження в роботу підприємств Харківської області (довідка №04-08/1238 від 07.05.2007р.), а також знайшли своє впровадження на ВАТ «СКБ Укрелектромаш» (м.Харків, акт від 05.09.2008р.), ВАТ «Електромашина» (м.Харків, акт від 17.01.2008р.), ВАТ «Харківський електроштитовий завод» (акт від 02.11.2007р.).

Ряд положень дисертації використовуються у навчальному процесі НТУ «ХП» при викладанні дисциплін «Інноваційний менеджмент», «Креативний менеджмент», «Трансфер технологій» та ін. (акт від 25.12.2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані здобувачем самостійно, серед них: організаційне забезпечення комерціалізації ОІВ на основі процесового та

функціонального підходів, ринкові засади формування ціни на ОІВ, методичне забезпечення вартісної оцінки ОІВ машинобудівного підприємства.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження доповідались, обговорювались і були схвалені на міжнародних науково-практичних конференціях: „Оптимум” (м.Харків, 2001р., 2008 р.), «Інформаційні технології: наука, техніка, освіта, здоров'я» (м.Харків, 2004р., 2007р.), „MicroCAD” (м.Мішкольц, Угорщина, 2007 р.), «Шлях України до економічної безпеки» (м. Харків, 2007 р.), «Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління» (м. Київ, 2007р.), «Проблемы и перспективы инновационного развития экономики» (м.Скадовськ, 2007 р.), “Miskolci Egyetem Gazdasagtudomanyi Kar” (м.Мішкольц, Угорщина, 2009р.)

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 19 наукових праць, з яких 14 – у фахових виданнях ВАК України.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає 237 сторінок друкованого тексту. Дисертація містить 10 рисунків за текстом, 10 рисунків на окремих сторінках; 17 таблиць за текстом, 9 таблиць на окремих сторінках; 21 додаток на 25 сторінках; бібліографічний список літературних джерел із 217 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та важливість теми дисертаційної роботи, визначено об'єкт та предмет дослідження, обґрунтовано основні завдання, встановлено методи дослідження, розкрито новизну, теоретичне і практичне значення роботи.

У першому розділі **«Сучасний стан та перспективи розвитку теоретико-методичних основ інтелектуальної власності»** проведено дослідження питань, пов'язаних з вивченням науковою спільнотою ІВ та її теоретико-методичних основ, що дозволило виявити основні підходи до визначення сутності ІВ. Перший підхід – правовий – ІВ визначає як сукупність виключних прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в галузі виробництва, науки, техніки, літератури, мистецтва, аудіовізуальної, виконавчої та інших видів діяльності. В рамках другого підходу – орієнтованого на суспільство – ІВ розглядається як сукупність прав власності, яка повинна забезпечити справедливу рівновагу між правами авторів і інтересами суспільства відносно доступу до результатів інтелектуальної діяльності. Третій підхід – орієнтований на суб'єкта: якщо інтелектуальний ресурс є власністю даного суб'єкту, то ніхто інший не може використовувати цей ресурс, не вступаючи з першим суб'єктом в виробничі відносини. Четвертий підхід – торгово-економічний, згідно якого ІВ розглядається як інформація, яка дозволяє реалізувати комерційну вартість творчої ідеї, що в найбільшій мірі відповідає темі даного дослідження. Таким чином, ІВ має економіко-правовий зміст, причому ці два аспекти є не взаємовиключними, а взаємодоповнюючими в силу нерозривності її двох сторін – юридичної та економічної.

Обґрунтовано, що теоретико-методологічна сутність ІВ включає в себе

щонайменше два основні поняття: поняття власне „інтелектуальна власність”, яке втілює в себе в більшому ступені юридичний зміст, та поняття „об’єкт інтелектуальної власності”, яке в значно більшій мірі відтворює економічну сутність результату ІВ та можливості його комерційного використання.

Доведено, що для машинобудівної промисловості, необхідно провести розділення понять «інтелектуальна власність» та «об’єкт інтелектуальної власності». «Інтелектуальна власність» це відношення між індивідуумами, в той час як «об’єкт інтелектуальної власності» є засобом або результатом інтелектуальної діяльності індивідуума або групи індивідуумів. В цьому зв’язку поняття «інтелектуальна власність» можна визначати як внесення елементів новизни в три основні сфери людського творіння: науку, мистецтво та виробництво з набуттям певних особистих чи корпоративних прав на ці елементи. В свою чергу поняття „об’єкт інтелектуальної власності” пропонується визначати як специфічний товар, що оперує на ринку інтелектуальних продуктів, носить нематеріальний характер та має різноманітні форми комерційної та некомерційної реалізації прав на себе, що дозволяє неодноразово його експлуатувати з метою отримання прибутку або без такого, якщо ОІВ, зокрема, носять соціальний або екологічний характер. До таких ОІВ в більшому ступені є прийнятним термін «трансфер», чим «комерціалізація».

Проведено детальний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку національного ринку ОІВ машинобудівної галузі, який показав, що в Україні започатковано систему регулювання методичних, економічних та організаційних засад комерціалізації ОІВ, визначення ринкової та інших видів вартості майнових прав ІВ, становлення особливостей оцінки ОІВ. Обґрунтовано принципову схему організаційно-економічного механізму комерціалізації ОІВ (рис.1).

Разом з тим, визначено та обґрунтовано характерні групи проблем, що перешкоджають ефективному управлінню ОІВ на державному рівні в Україні та не дозволяють повною мірою реалізувати економічний потенціал ОІВ машинобудівної промисловості. Запропоновано звести всі виявлені проблеми в наступні функціональні групи: проблеми законодавчої бази, які відтворюють недоліки правового забезпечення процесів охорони та захисту ОІВ при їх комерціалізації та трансферу; економічні проблеми, які перешкоджають збільшенню ступеня привабливості інноваційної діяльності та впровадженню (комерціалізації) її результатів; організаційні проблеми, які пов’язані з недосконалістю інфраструктури управління ОІВ на державному і регіональному рівні, а також з недосконалістю кадрового забезпечення процесів створення, реалізації та використання інтелектуального продукту; політичні проблеми, що відтворюють політику не орієнтовану на інноваційну діяльність великих промислових корпорацій. Рішення позначених проблем збільшить частку сприйнятливості економіки України до інтелектуальних нововведень, дозволить створити сприятливі умови для їх впровадження у виробництво, внаслідок чого відбудеться підвищення конкурентоспроможності вітчизняної машинобудівної промисловості.

У другому розділі «Розвиток методів вартісної оцінки об’єктів інтелектуальної власності» на основі проведеного аналізу машинобудівної галузі

Харківського регіону визначено термін „Ринкова вартість ОІВ”, як найбільш

Рис.1. Принципова схема організаційно-економічного механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності

імовірна ціна, по якій об'єкт оцінки може бути відчужений на відкритому ринку в умовах конкуренції. Таке визначення дозволяє враховувати імовірнісний характер вартості ОІВ, який залежить від безлічі факторів, що динамічно змінюються. З їх урахуванням розроблено методичні положення встановлення вартісної оцінки ОІВ $Ц_{mj}$ з використанням модифікованого середньовагового методу, суть якого в тому, що результат розрахунку вартості ОІВ, який отримано з використанням відповідного методичного підходу - витратного ($Ц_{mi}^e$), дохідного ($Ц_{mi}^d$) та ринкового ($Ц_{mi}^p$) - може бути надано більша або менша вага з використанням вагових коефіцієнтів $\alpha, \beta, \gamma (\alpha + \beta + \gamma = 1)$. Крім того, отриманий результат також має бути скорегований за допомогою коефіцієнту оригінальності ОІВ, який визначається з використанням загальних F_j^{zag} та специфічних F_j^{cn} факторів впливу на вартість ОІВ, що в підсумку і дозволяє отримати кінцевий результат розрахунку з відповідним ступенем точності та достовірності

$$Ц_{mj} = F_j^{zag} F_j^{cn} [\alpha Ц_{mj}^e + \beta Ц_{mj}^d + \gamma Ц_{mj}^p]. \quad (1)$$

При визначенні вагових коефіцієнтів α, β, γ (1), слід враховувати широту та стадію використання ОІВ, а також рівень їх ефективності на момент оцінки (табл1).

Таблиця 1

Рекомендації щодо встановлення рівня вагових коефіцієнтів α, β, γ

Вихідні дані про ОІВ та особливості його розробки і використання	Значення коефіцієнтів			Сума ваг
	α	β	γ	
ОІВ використовується:				
• тільки розроблювачем	0,60	0,30	0,10	1,00
• тільки вітчизняним споживачем	0,35	0,35	0,30	1,00
• тільки закордонним споживачем	0,20	0,20	0,60	1,00
• переважно розроблювачем	0,50	0,30	0,20	1,00
• переважно вітчизняним споживачем	0,30	0,40	0,30	1,00
• переважно закордонним споживачем	0,25	0,25	0,50	1,00
Використання ОІВ знаходиться на стадії:				
• впровадження в експлуатацію	0,30	0,45	0,25	1,00
• освоєння сфер використання	0,20	0,35	0,45	1,00
• широкого використання	0,10	0,35	0,55	1,00
• гальмування технічного прогресу	0,65	0,30	0,15	1,00
Прогнозується, що використання ОІВ буде приносити річний економічний ефект на рівні:				
• до 20% витрат на її розробку і впровадження	0,40	0,25	0,35	1,00
• від 20% до 100%	0,25	0,25	0,50	1,00
• більше 100%	0,15	0,25	0,60	1,00

Коефіцієнти оригінальності j -го виду ОІВ F_j^{zag} та F_j^{cn} визначаються так:

$$F_j^{zag} = F_{1j}^{zag} Q_{1j}^{zag} + F_{2j}^{zag} Q_{2j}^{zag} + \dots + F_{ij}^{zag} Q_{ij}^{zag} + \dots + F_{nj}^{zag} Q_{nj}^{zag} = \sum_{i=1}^{i=n} F_{ij}^{zag} Q_{ij}^{zag}; \quad (2)$$

$$F_j^{cn} = F_{1j}^{cn} Q_{1j}^{cn} + F_{2j}^{cn} Q_{2j}^{cn} + \dots + F_{ij}^{cn} Q_{ij}^{cn} + \dots + F_{nj}^{cn} Q_{nj}^{cn} = \sum_{i=1}^{i=n} F_{ij}^{cn} Q_{ij}^{cn}. \quad (3)$$

В якості прикладу в табл.2 надано фрагмент можливих загальних та специфічних (стосовно винаходу) факторів впливу на вартість ОІВ. Також наведені дані для розрахунку вартості патенту України № 72546 на винахід „Принципово новий електробур для буріння нафтових і газових свердловин”. Кінцеві розрахунки вартості цього патенту і патентів інших машинобудівних підприємств м. Харкова з урахуванням факторів загальної і специфічної

оригінальності по методиці, що пропонується, наведено в табл.3.

Таблиця 2

Визначення загальних та специфічних факторів впливу на вартість ОІВ

Вид	Можлива особлива специфіка ОІВ	Позначення	Вага	Патент №72546	Патент №72546
Загальні особливості ОІВ	Ресурсомісткість ОІВ	$F_1^{жк}$	$Q_1^{жк}$	$F_1^{жк}=0,944$	$Q_1^{жк}=0,152$
	Імідж сфери використання	$F_2^{жк}$	$Q_2^{жк}$	-	-
	Рівень наукової новизни	$F_3^{жк}$	$Q_3^{жк}$	$F_3^{жк}=1,029$	$Q_3^{жк}=0,301$
	Ступінь корисності	$F_4^{жк}$	$Q_4^{жк}$	$F_4^{жк}=1,047$	$Q_4^{жк}=0,118$
	Широта потреб, що задовольняє ОІВ	$F_5^{жк}$	$Q_5^{жк}$	$F_5^{жк}=1,044$	$Q_5^{жк}=0,121$
	Виятковість права власності ОІВ	$F_6^{жк}$	$Q_6^{жк}$	$F_6^{жк}=0,924$	$Q_6^{жк}=0,308$
	Індивідуальність ОІВ	$F_7^{жк}$	$Q_7^{жк}$	-	-
	Сегмент споживчого ринку ОІВ	$F_8^{жк}$	$Q_8^{жк}$	-	-
	$F_i^{жк}$	$Q_i^{жк}$		
Винахід (В)	Формула винаходу	$F_1^{снв}$	$Q_1^{снв}$	-	-
	Призначення, спосіб використання В	$F_2^{снв}$	$Q_2^{снв}$	$F_2^{снв}=1,065$	$Q_2^{снв}=0,168$
	Споживчий склад В	$F_3^{снв}$	$Q_3^{снв}$	$F_3^{снв}=1,017$	$Q_3^{снв}=0,192$
	Винахідницький рівень В	$F_4^{снв}$	$Q_4^{снв}$	$F_4^{снв}=1,031$	$Q_4^{снв}=0,438$
	В приносить додатковий прибуток	$F_5^{снв}$	$Q_5^{снв}$	$F_5^{снв}=0,953$	$Q_5^{снв}=0,202$
	Термін дії патенту	$F_6^{снв}$	$Q_6^{снв}$	-	-
	$F_i^{снв}$	$Q_i^{снв}$		

Таблиця 3

Розрахунок вартості ОІВ на підприємствах м.Харкова (грн)

Патент	$Ц_{mi}^g$	$Ц_{mi}^o$	$Ц_{mi}^p$	α	ϵ	γ	$F_i^{жа2}$	$F_i^{жа2}$	$Ц_{mi}$
ВАТ „Потенціал”									
№72546	2546480	7568900	6957300	0,28	0,30	0,42	0,9879	1,0183	5941250
ВАТ “Укрелектромаш”									
№ 20165А	317285	442563	512432	0,32	0,30	0,38	1,039	1,04	463775,2
№56330	89453	76542	69086	0,434	0,333	0,233	1,006	1,035	83704,9
ВАТ “Електромашина”									
№67650А	153211	215439	179875	0,37	0,30	0,33	1,091	1,035	204166,8
№51814	99876	123451	72345	0,384	0,333	0,283	0,975	1,023	99635,5
ДП “ХЕМЗ”									
№21805	75845	138976	92765	0,28	0,30	0,42	1,016	0,998	98594,5
ВАТ “Електротяжмаш”									
№80595С2	342543	512658	718453	0,434	0,333	0,233	1,012	0,994	489699
№80717С2	54398	72476	61209	0,28	0,30	0,42	1,042	1,037	52625
ВАТ “Електроштитовий завод”									
№80746С2	32541	39087	34219	0,40	0,30	0,30	0,999	1,033	36128,5

Обґрунтовано методичний підхід до визначення ціни ОІВ машинобудівної промисловості - «метод інтервальних значень», який передбачає послідовне наближення інтервальних значень ціни ОІВ до їх найбільш точного значення. Інтервал, в якому слід шукати ринкову ціну ОІВ, визначається двоетапною процедурою з вирішенням на кожному етапі якісно різних завдань. Очевидно, що задекларовані два етапи проведення інтервальної оцінки пов'язані з визначенням нижньої $Ц_{ОІВ}^{мін}$ та верхньої $Ц_{ОІВ}^{макс}$ границь вартості ОІВ, між якими і знаходиться її дійсне значення $Ц_{ОІВ}^{факт}$

$$K_{мз} \sum_{t=1}^{t=T} B_t K_t^{інф} K_t^{нр} = Ц_{ОІВ}^{мін} \leq Ц_{ОІВ}^{факт} \leq Ц_{ОІВ}^{макс} = \sum_{t=1}^{T_{сн}} \frac{\Delta\Pi_t}{(1+R)^t}, \quad (4)$$

де $K_{мз}$ - коефіцієнт, який враховує рівень морального зносу ОІВ на момент

проведення оцінки; B_t – витрати на створення ОІВ в t -му році; K_t^{inf} – коефіцієнт індексації (зміни) цін на різні витрати в минулому в порівнянні з часом t , на який проводиться оцінка (коефіцієнт інфляційних процесів); K_t^{np} – коефіцієнт зміни дисконтної ставки, який здійснює приведення різночасових щорічних витрат до розрахункового року t , на який проводиться оцінка вартості ОІВ; T – розрахунковий повний термін служби ОІВ до його повного морального зносу (термін морального зносу) або повний термін дії охоронного документу на ОІВ; $\Delta\Pi_t$ – прибуток споживача ОІВ в t -му році; T_{cn} – термін споживання ОІВ, що пропонується споживачеві; R – ставка банківського відсотку по депозитах на час проведення оцінки вартості ОІВ.

Доведено, що нижньою межею ціни можуть бути найбільші з наступних оцінок продавця (розробника, власника) ОІВ: витрати на створення наукового продукту з мінімальним рівнем рентабельності; вкладення витрачених коштів на депозит в банк і отримання відповідного доходу; створення більш ефективної розробки за ці ж кошти; ефективність тільки власного використання розробки. Для покупця верхньою межею ціни наукового продукту буде найменша з його оцінок: власних витрат споживача на розробку продукту-аналога або обхід патентів ліцензіара; вартості аналогічної розробки у разі придбання її у іншого постачальника; приросту прибутку або економії за рахунок придбання розробки у ліцензіара; може розглядатися також варіант інтелектуального піратства (витрати при порушенні прав на патенти, авторські права, промислові зразки, ноу-хау і тому подібне); не виключена і відмова від придбання або розробки даної продукції і вибір іншого шляху модернізації виробництва, що припускає оцінку супутніх такому вирішенню економічних втрат. Виходячи з загальної постановки задачі (4), в роботі розроблені моделі встановлення ціни для повної (5) та часткової (6) передачі прав на ОІВ:

$$C_{OIB}^{факт} = \left\{ [1 - (t_0 / T)] \sum_{t=1}^{t=T} B_t K_t^{inf} (1 + \alpha_t / 100)^t \right\} + \left\{ \sum_{t=1}^{t=T} (1 + R)^t / [2(1 + R)^t + 1] \right\} x \\ \times \left\{ (\Delta\Pi_t / (1 + R)^t) - \left[1 - (t_0 / T) \right] \sum_{t=1}^{t=T} B_t K_t^{inf} (1 + \alpha_t / 100)^t / T \right\}; \quad (5)$$

$$C_{OIB}^{факт} = \left\{ [1 - (t_0 / T)] (K_{nn}^1) \sum_{t=1}^{t=T} B_t K_t^{inf} (1 + \alpha_t / 100)^t \right\} + \left\{ \sum_{t=1}^{t=T} (1 + R)^t / [2(1 + R)^t + 1] \right\} x \\ \times \left\{ (\Delta\Pi_t / (1 + R)^t) - K_{nn}^2 \left[1 - (t_0 / T) \right] \sum_{t=1}^{t=T} B_t K_t^{inf} (1 + \alpha_t / 100)^t / T \right\}, \quad (6)$$

де t_0 – час, який пройшов з моменту створення ОІВ до моменту оцінки його вартості (або термін дії охоронного документу на ОІВ з моменту його реєстрації на дату проведення оцінки); T_{cn} – термін споживання ОІВ; α_t – ставка банківського відсотку по депозитах на час t (на час формування витрат на створення та використання ОІВ); K_{nn}^1, K_{nn}^2 – коефіцієнти повноти прав – відтворюють ступінь повноти ліцензійної угоди (в окремому випадку при рівнозначних ліцензійних угодах $K_{nn}^1 = K_{nn}^2$, в загальному випадку $K_{nn}^1 \neq K_{nn}^2$): чим більше ліцензійних угод по даному ОІВ, тим менше значення K_{nn}^1 і K_{nn}^2 .

В третьому розділі «Розробка організаційних положень комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності» обгрунтовано і класифіковано найважливіші ознаки ОІВ машинобудівної промисловості як товару, які запропоновано розділити на дві класифікаційні групи (рис.2). Доведено, що всі організаційні форми комерціалізації ІВ можуть бути зведені до 3-х найбільш поширених в промисловості України форм: повна передача виняткового права на ОІВ; ліцензування; передача ноу-хау.

Рис.2. Класифікація особливостей ОІВ як товару при їх комерціалізації

Дослідження, проведені з цього приводу дозволили, класифікувати відомий перелік можливих варіантів організаційних форм комерціалізації ОІВ по двом напрямкам (табл.4). Перший - пов'язаний з інтелектуальним (кадровим) і техніко-технологічним ресурсом підприємства. При цьому науково-технічні досягнення не можуть бути відділені від їх носія, тобто персоналу або загального технологічного ресурсу, які і створили ці досягнення.

Таблиця 4

Організаційні форми комерціалізації (трансферу) ОІВ

<i>ОІВ невіддільні від свого носія</i>	<i>ОІВ віддільні від свого носія</i>
<ul style="list-style-type: none"> • технічні послуги; • аналітичні послуги; • конструкторські послуги; • інжиніринг; • виконання замовлень на НДДКР; • консультаційні послуги; • освітні послуги; • аутсорсинг; • тільки власне використання ОІВ. 	<ul style="list-style-type: none"> • ліцензування прав на ОІВ; • передача ноу-хау; • повний продаж прав на ОІВ; • франчайзинг; • спільні підприємства; • виробництво і продаж продукції; • створення "spin-out" фірм для здійснення подальшого трансферу ОІВ; • використання як застави; • вклад в статутний капітал.

Другий напрямок організаційних форм комерціалізації науково-технічних досягнень заснований на наявності права на ОІВ і пов'язаний з можливістю

відділення носія науково-технічних досягнень від самих досягнень.

Розроблена організаційна схема комерціалізації ОІВ на основі процесового підходу (рис.3). В якості основних процесів, в ході яких забезпечується комерціалізація ОІВ, визначені наступні: організаційні процеси; процеси техніко-економічного обґрунтування; процеси визначення ринкової відповідності ОІВ потребам споживачів; процеси правового забезпечення ОІВ.

Рис. 3. Загальна схема організації трансферу і комерціалізації науково-технічних розробок на основі процесового підходу

В організаційній схемі, що пропонується, безпосередньо до процесу комерціалізації відносяться тільки процеси визначення ринкової відповідності ОІВ потребам споживачів, тобто процеси по дослідженню ринку. Інші три складові організаційного механізму також є не менш важливими, оскільки забезпечують ефективну реалізацію власне процесу комерціалізації або трансферу. Організаційний механізм, що пропонується, доцільно розбити на дві складові, кожна з яких розглядається з точки зору завдань, які стоять перед нею в галузі комерціалізації науково-технічних розробок: основна частина, яка включає в себе власне процеси трансферу або комерціалізації ОІВ; допоміжна частина, яка включає в себе організаційні, техніко-економічні та правові процеси, які забезпечують можливості комерціалізації і знаходяться з нею в тісному взаємозв'язку.

Запропоновано організаційну схему комерціалізації ОІВ на основі функціонального підходу, який передбачає створення на машинобудівному підприємстві або за його межами спеціального підрозділу, в функції якого необхідно ввести задачу, яка безпосередньо відтворює функції комерціалізації або трансферу ОІВ на цьому підприємстві. Це дозволяє цілеспрямовано (функціонально) займатися питаннями комерціалізації ОІВ та підвищенням

ефективності цього процесу. Проаналізовано три різновиди організаційної схеми комерціалізації ОІВ на базі функціонального підходу. Перша схема – це використання незалежних фірм-посередників (інноваційних брокерів). В розвиток цього підходу запропоновано використання ланцюгового (як мінімум подвійного) брокерства, що дозволяє суттєво прискорити процес комерціалізації і підвищити його ефективність (рис.4).

Рис.4. Організаційна схема комерціалізації ОІВ з використанням подвійного (ланцюгового) інноваційного брокерства

До задач пошуково-організаційного інноваційного брокера слід віднести: дослідження сучасних потреб споживачів ОІВ; представлення потреб споживачів ОІВ в формі бізнес-плану; проведення незалежної експертизи, представлення, пропозиція бізнес-планів потенційним інвесторам, розробникам і споживачам ОІВ; сприяння укладанню угод між розробниками і споживачами ОІВ на їх розробку і т.д.

Задачі пошуково-збутового інноваційного брокера: створює банк ОІВ для подальшого їх збуту споживачам; проводить юридичну експертизу на право власності і взаємовідносин продавця, власника прав і автора ОІВ; розробляє форму представлення розробленого ОІВ для збуту; організовує презентації розроблених ОІВ за участю автора, продавця і експертів потенційного споживача чи покупця; вирішує питання подальшої охорони та захисту прав авторів та власників розроблених ОІВ; представляє інтереси продавця (власника, автора) при проведенні переговорів з потенційними споживачами (покупцями) ОІВ та при укладенні відповідних угод на їх продаж; вирішує мовні, валютні та інші питання при міжнародному трансфері або комерціалізації ОІВ. Ефективність такого підходу підтверджується наступними тезами: підприємства-розробники ОІВ більш точно враховують потреби сучасного ринку при формуванні портфелю бізнес-замовлень на створення ОІВ; розроблені ОІВ в більшій ступені відповідають вимогам і потребам потенційних споживачів; прискорюється процес збуту інтелектуальної продукції;

зменшується час на проведення узгоджень з потенційним покупцем (споживачем), оскільки більшість переговорних положень вже проведені пошуково-організаційним інноваційним брокером. Друга схема передбачає створення функціонального підрозділу у вигляді незалежної організації, в якій підприємство є основним засновником, що не в повній мірі в цей час відповідає вимогам законодавства України. Третя схема вимагає створення в складі інноваційного підприємства спеціалізованого функціонального підрозділу – центру комерціалізації ОІВ, який як структурний підрозділ контролюється підприємством та керується в своїй роботі внутрішніми інструкціями, правилами і загальною політикою підприємства, що є однією з переваг даного варіанту організаційної схеми комерціалізації ОІВ (рис.5).

Рис. 5. Структура центру комерціалізації ОІВ та трансферу технологій

наукомісткого машинобудівного підприємства

Ефективність роботи цієї структури, особливо на початку роботи, залежатиме від рівня взаємодії з керівництвом і співробітниками підприємства. У зв'язку з цим, необхідно вже на етапі створення центру комерціалізації ОІВ націлювати керівництво підприємства на те, що воно повинне бути готове надати певні повноваження новій структурі. Необхідний рівень повноважень центру комерціалізації ОІВ в системі управління підприємства, повинен бути наступним: участь керівника центру комерціалізації ОІВ в ухваленні рішень по напрямках майбутніх досліджень і доцільності подальших витрат на вже профінансовані дослідження; повний доступ працівників центру комерціалізації ОІВ до всієї необхідної інформації по тематиках досліджень даного підприємства; управління патентною політикою підприємства; проведення переговорів по трансферу технологій від імені підприємства; управління всіма договорами, пов'язаними з трансфером технологій, включаючи моніторинг повноти і своєчасності платежів, які проводяться підприємством; управління процесом розподілу доходів, отриманих в результаті здійснення комерціалізації ОІВ та трансферу технологій.

Ефективність діяльності центру комерціалізації ОІВ визначається, перш за все, результатами, досягнутими відповідно до бізнес-плану роботи відділу. Проте, можна виділити ще декілька ключових критеріїв: отриманий дохід від комерціалізації; розмір залученого фінансування в дослідження і розробки за рахунок додаткових джерел; кількість створених нових компаній, заснованих на нових технологіях; кількість поданих заявок; кількість отриманих патентів.

В додатках до дисертації надано акти впровадження результатів дослідження та приклади складання угод на ліцензування ОІВ.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі представлено обґрунтування, теоретичне узагальнення та перспективне вирішення науково-практичного завдання розвитку методів комерціалізації ОІВ на машинобудівних підприємствах. Основні висновки та результати, які одержано в ході дослідження, полягають у такому:

1. Дослідження питань, пов'язаних з комерціалізацією ОІВ дозволило виявити основні проблеми в цій сфері, які зведені в наступні функціональні групи: проблеми законодавчої бази, економічні проблеми, організаційні проблеми, політичні проблеми. Рішення позначених проблем будуть сприяти розвитку інтелектуальних нововведень економіки України, створить сприятливі умови для їх впровадження у виробництво, внаслідок чого відбудеться підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промисловості.

2. Обґрунтована необхідність розвитку та удосконалення понятійного апарату в сфері ІВ. Уточнено поняття «інтелектуальна власність» та «об'єкт інтелектуальної власності», які рекомендується розглядати з інноваційних та економіко-правових позицій, що дозволяє врахувати та узгодити взаємовідносини усіх зацікавлених сторін, задіяних в механізмі комерціалізації ОІВ.

3. Обґрунтовано і класифіковано найважливіші ознаки ОІВ як товару, які розділені на дві класифікаційні групи. До першої віднесені ознаки, які розширюють ринкові можливості ОІВ; до другої групи, які обмежують їх

ринкові можливості. Це надає можливість з'ясувати статус ОІВ на ринку як специфічного товару, який потребує спеціального економіко-правового механізму комерціалізації.

4. Сформовано складові організаційно-економічного механізму комерціалізації ОІВ на машинобудівних підприємствах, до яких, зокрема, віднесено організаційні процеси; процеси техніко-економічного обґрунтування; процеси визначення ринкової відповідності ОІВ потребам споживачів; процеси правового забезпечення. Безпосередньо до процесу комерціалізації відносяться тільки процеси визначення ринкової відповідності ОІВ потребам споживачів, тобто процеси по дослідженню ринку. Інші три складові механізму комерціалізації ОІВ є не менш важливими, оскільки забезпечують ефективну реалізацію власне процесу комерціалізації або трансферу.

5. Розроблено методичний підхід до формування ринкової ціни на ОІВ, який з використанням механізму раціонального поєднання мінімальних запитів власника та максимальних можливостей потенційного споживача результатів інтелектуальної праці передбачає послідовне наближення інтервальних значень ціни ОІВ до їх кінцевого (найбільш точного) значення.

6. Запропоновано методичне забезпечення вартісної оцінки ОІВ з використанням модифікованого середньовагового методу, в основу якого покладено корегування результату вартісної оцінки ОІВ коефіцієнтами оригінальності ОІВ, які визначаються з використанням загальних та специфічних факторів впливу на вартість ОІВ.

7. Розроблено організаційну модель комерціалізації і трансферу ОІВ на основі функціонального підходу, який передбачає створення на машинобудівному підприємстві або за його межами спеціального підрозділу, до функцій якого і будуть входити процеси комерціалізації або трансферу ОІВ на цьому підприємстві. Це дозволяє цілеспрямовано займатися питаннями комерціалізації ОІВ та підвищенням ефективності цього процесу.

8. Сформовано організаційну модель комерціалізації ОІВ на основі процесового підходу, яку доцільно розбити на дві складові, кожна з яких повинна розглядатися з точки зору завдань, які стоять перед нею в галузі комерціалізації науково-технічних розробок: основна частина включає в себе власне процеси трансферу або комерціалізації ОІВ; допоміжна частина - організаційні, техніко-економічні та правові процеси, які забезпечують можливості комерціалізації і знаходяться з нею в тісному взаємозв'язку.

9. Результати дослідження впроваджені на ВАТ „СКБ Укрелектромаш”, ВАТ «Електромашина», ВАТ «Харківський електроцитовий завод» та в навчальному процесі НТУ „ХП”.

Основні положення та науково-методичні розробки дисертації можуть бути рекомендовані для подальшого впровадження та використання у роботі підприємств машинобудування, науково-дослідних установ, управлінь державної адміністрації та Міністерства промислової політики України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Косенко А.В. Интеллектуальная собственность – сочетание творчества, экономики и права / П.Г. Перерва, К. Шимпф., А.В. Косенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2000. – №93. – С.8-12.

Здобувачем визначено основні поняття інтелектуальної власності

2. Косенко А.В. Обґрунтування методичних підходів до визначення ціни ліцензії / А.В. Косенко // Управління розвитком. – Харків: ХНЕУ – 2006.- №7.- С.39-42.

3. Косенко А.В. Особливості процесів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності/ П.Т. Бубенко, О.І. Колотюк, А.В. Косенко //Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ"ХПІ". – 2006. - №02(1)'. - С.29-34.

Здобувачем виявлено проблеми комерціалізації ОІВ в сучасних умовах

4. Косенко А.В. Розробка організаційного механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності / А.В. Косенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ"ХПІ". - 2007. - №16.- С.13-20.

5. Косенко А.В. Обоснование процесса коммерциализации технологических инноваций / І.В. Долина, А.В. Косенко, Н.П. Перерва //Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ"ХПІ". – 2007. - №15'. - С.89-96.

Здобувачем запропонована принципова схема комерціалізації ОІВ

6. Косенко А.В. Теоретико-методологічна сутність інтелектуальної власності та процесу її комерціалізації/ А.В. Косенко, М. Чисарик // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ"ХПІ". – 2008.- № 55(1)'. - С.75-79.

Здобувачем уточнено теоретичну сутність основних категорій комерціалізації ОІВ

7. Косенко А.В. Економіко-математична модель визначення ціни об'єктів інтелектуальної власності методом інтервальних значень / А.В. Косенко, І.В. Долина // Економіка розвитку. – Харків: ХНЕУ - 2008.- № 1(45).- С.110-115.

Здобувачем запропонована сутність методу інтервальних значень ціни на ОІВ

8. Косенко А.В. Організаційно-економічний механізм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності/ А.В. Косенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ"ХПІ". – 2008.- №54(1)'. – С. – 162-173.

9. Косенко А.В. Науково-методичні підходи до вирішення проблем практичної реалізації механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності / П.Г. Перерва, І.В. Гладенко, А.В. Косенко, М.М. Ткачов // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ"ХПІ". – 2008. - №18. – С.105-110.

Здобувачем обґрунтовано вибір форм комерціалізації і трансферу ОІВ

10. Косенко А.В. Развитие организационных механизмов коммерциализации объектов интеллектуальной собственности на машиностроительных предприятиях / П.Г.Перерва, А.В.Косенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2008. - №1-2'. – С.95-103.

Здобувачем проаналізовано сучасний стан комерціалізації ОІВ на машинобудівних підприємствах

11. Косенко А.В. Совершенствование организационных основ коммерциализации объектов интеллектуальной собственности / А.В. Косенко // Бізнес Інформ. – Харків: ХНЕУ. – 2009. - №1. – С.3-10.

12. Косенко А.В. Розробка ринково-орієнтованих методів вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності / А.В.Косенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2009. - №5'. – С.151-157.

13. Косенко А.В. Развитие организационного механизма коммерциализации объектов интеллектуальной собственности на основе функционального подхода / П.Г.Перерва, А.В.Косенко // Економіка розвитку. – Харків: ХНЕУ. – 2009. - №1(49). – С.11-16.

Здобувачем розкрито сутність організаційного механізму комерціалізації ОІВ

14. Kosenko Andrey Modelling of Processes of formation of the Intellectual Capital at the Enterprise//Micro CAD 2007. International Scientific Conference-Miskolc: University of Miskolc, (Miskolc 22-23 March 2007). – University of Miskolc. – 2007. – S.233-240.

15. Косенко А.В. Цінові аспекти комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності / А.В. Косенко // Матеріали науково-практичної конференція. Шлях України до економічної безпеки. - Харків: ХНУВС. – 2007.- С.199-202.

16. Косенко А.В. Моделирование экономических характеристик объектов интеллектуальной собственности/ Г. Шводиауер, П.Г. Перерва, І.В. Долина, А.В. Косенко, Р.О. Нестеренко // XV міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології: наука, техніка, освіта, здоров'я». НТУ «ХПІ». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2007.- С.452-460.

Здобувачем запропоновано економічний підхід до визначення основних характеристик ОІВ

17. Косенко А.В. Организационные формы предложения интеллектуальной инновации / А.В. Косенко // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління», (м. Київ, 19-21 квітня 2007) / НТУУ «КПІ». – Київ: НТУУ «КПІ». – 2007. – С.128-130.

18. Косенко А.В. Дослідження методів експрес-оцінки комерційного потенціалу інновацій / А.В. Косенко // XII міжнародна науково-практична конференція «Проблеми и перспективы инновационного развития экономики», (м.Скадовськ, 10-15 вересня 2007). – Київ. – 2007. – С.449-451.

19. Kosenko Andrey Methodical statutes are on establishment of price on objects of intellectual property. University of Miskolc. VII Nemzekozi konferencia Miskolc-Lillafured, 2009 majus 19-20. – Hungary: University of Miskolc. – 2009. – II kotet. – S.212-219.

АНОТАЦІЯ

Косенко А.В. Організаційно-економічний механізм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності підприємства. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). - Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».- Харків, 2009.

Дисертація присвячена розвитку теоретичних, методичних та практичних засад комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) машинобудівних підприємств. Особлива увага приділена вдосконаленню вартісної оцінки інтелектуальних новацій та розвитку організаційних форм комерціалізації ОІВ, ринок яких є найбільш актуальним для подальшого розвитку економіки України та подолання в ній кризових явищ.

Досліджено і класифіковано найважливіші ознаки ОІВ як товару, які розподілені на такі, що розширюють і такі, що обмежують ринкові можливості ОІВ. Розроблено методичні засади вартісної оцінки ОІВ на основі модифікованого середньовагового методу та з використанням загальних і специфічних факторів впливу на вартість ОІВ машинобудівних підприємств. Надано рекомендації з встановлення ринкової ціни на ОІВ з використанням механізму раціонального поєднання мінімальних запитів власника та максимальних можливостей потенційного споживача результатів інтелектуальної праці, який дозволяє знайти оптимальне значення ціни ОІВ. Розроблено організаційні засади комерціалізації ОІВ на основі процесового та функціонального підходів. Процесовий підхід передбачає узгодженість дій всіх підрозділів підприємства в організаційній, техніко-економічній, ринковій та правовій сферах. Функціональний підхід вимагає створення спеціального підрозділу з функціями трансферу ОІВ. Також надано рекомендації по вдосконаленню збуту ОІВ з використанням механізму подвійного брокерства.

Ключові слова: інноваційна діяльність, об'єкти інтелектуальної власності машинобудівних підприємств, комерціалізація, трансфер, вартісна оцінка, науково-технічний розвиток, організаційна форма, економічний механізм.

АННОТАЦИЯ

Косенко А.В. Организационно-экономический механизм коммерциализации объектов интеллектуальной собственности предприятия. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). - Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт».- Харьков, 2009.

Диссертация посвящена развитию теоретических, методических и практических принципов коммерциализации объектов интеллектуальной собственности (ОИС) машиностроительных предприятий. В работе обосновано,

что теоретико-методологическая сущность интеллектуальной собственности (ИС), включает в себя, по меньшей мере, два основных понятия: собственно „интеллектуальная собственность”, которое воплощает в себе в большей мере юридическое содержание, и понятие „объект интеллектуальной собственности”, которое в значительно большей мере воспроизводит экономическую сущность результата ИС и возможности его коммерческого использования. Доказано, что необходимо провести разделение понятий «интеллектуальная собственность» и «объект интеллектуальной собственности».

В работе обоснованы и классифицированы важнейшие признаки ОИС как товара, которые разделены на две классификационные группы. К первой отнесены материально-финансовые признаки, которые расширяют рыночные возможности ОИС: полезность, редкость, оборачиваемость, особая институциональная форма, возможность множественности прав, инвестиционный характер, невещественность, невозможность физического износа. Ко второй группе отнесены признаки ОИС, которые ограничивают их рыночные возможности: триада субъектов продажи (автор, правообладатель и покупатель), временная и пространственная ограниченность продаж, абсолютный характер прав на ОИС (кроме ноу-хау), возможность установления режима государственной тайны. Это предоставляет возможность выяснить статус ОИС на рынке как специфического товара, который нуждается в специальном экономико-правовом механизме коммерциализации. Разработан методический подход к формированию рыночной цены на ОИС, который с использованием механизма рационального сочетания минимальных запросов владельца и максимальной возможности потенциального потребителя результатов интеллектуального труда предусматривает последовательное приближение интервальных значений цены ОИС к их конечному (наиболее точному) значению. Предложено методическое обеспечение стоимостной оценки ОИС с использованием модифицированного средневзвешенного метода, в основу которого положена корректировка результата стоимостной оценки ОИС машиностроительных предприятий коэффициентами оригинальности ОИС, которые определяются общими и специфическими факторами влияния на стоимость ОИС.

Разработана организационная модель коммерциализации ОИС на основе процессного подхода. В качестве основных процессов, в ходе которых обеспечивается коммерциализация ОИС, определены следующие: организационные процессы; процессы технико-экономического обоснования; процессы определения рыночного соответствия ОИС потребности потребителей; процессы правового обеспечения ОИС. Предложено три разновидности организационной схемы коммерциализации ОИС на базе функционального подхода: использование независимых фирм-посредников (инновационных брокеров). В развитие этого подхода предложено использование цепного (как минимум двойного) брокерства, что позволяет существенно ускорить процесс коммерциализации и повысить его эффективность; создание функционального подразделения в виде независимой организации, в которой предприятие является основным учредителем, но еще не в полной мере отвечает требованиям законодательства Украины; создания в составе инновационного предприятия

специализированного функционального подразделения – центра коммерциализации ОИС, который, являясь его структурным подразделением, контролируется предприятием и руководствуется в своей работе внутренней инструкцией, правилами и общей политикой предприятия, что и есть одним из преимуществ данного варианта организационной схемы коммерциализации ОИС.

Ключевые слова: инновационная деятельность, объекты интеллектуальной собственности машиностроительных предприятий, коммерциализация, трансфер, стоимостная оценка, научно-техническое развитие, организационная форма, экономический механизм.

SUMMARY

Kosenko A.V. Organizationally economic mechanism of commercialization intellectual property objects of enterprises. - Manuscript.

Thesis for a scientific degree of candidate in economic sciences majoring in 08.00.04 – economics and management enterprises (on different kinds of economic activity). National technical university the «Kharkiv polytechnic institute».- Kharkiv, 2009.

The dissertational work is devoted development of theoretical, methodical and practical principles of commercialization of objects of intellectual property (OIP) machine-building enterprises. The special attention is spared a bread-winner perfection of cost estimation of intellectual innovations and development of organizational forms commercialization of OIP, a market of which at this time is most actual for subsequent development of economy of Ukraine and overcoming in it of the crisis phenomena.

Investigational and the major signs of OIP are classified as to the commodity, which part on such, which extend and such which limit market possibilities of OIP. Methodical principles of cost estimation of OIP are developed on the basis of improved method of mean values and from the use of general and specific factors of influence on the cost of OIP machine-building enterprises.

Recommendations are given on establishment of market price on OIP with the use of mechanism of rational combination of minimum queries of proprietor and maximal possibilities of potential user of results of intellectual labor, which allows finding the optimum value of cost of OIP. Organizational principles of OIP commercialization on the basis of processional and functional approaches are developed. Processional approach is foreseen by coordination of actions of all subsections of enterprise in organizational, technical - economical market and legal spheres. Functional approach is required by creation of the special subsection with the functions of OIP transfer. Recommendations are also given on perfection of OIP sale with the use of double broker mechanism.

Keywords: innovative activity, objects of intellectual property machine-building enterprises, commercialization, transfer, cost estimation, scientific and technical development, organizational form, economic mechanism.

КОСЕНКО АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та
управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск доктор екон. наук, проф. П.Т. Бубенко

Підписано до друку 2009 р. Формат 60x90 1/16.
Обсяг 0,9 ум.-друк. Папір офсетний. Друк різнограф.
Наклад 100 прим. Зам. № 174.

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг».
61022, м. Харків, вул. Сумська, 37. Тел. (057) 700-53-51, 714-34-26,
пров. Соляниківський, 4. Тел. (057) 771-00-92, 771-00-96.